

ด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เมื่อครั้งยังเยาว์วัย คงจะมีได้ศึกษาอักษรสมัยลึกซึ้งนัก เพราะการเล่าเรียนของกุลบุตรในสมัยก่อนนั้น มักให้พระภิกษุจากวัดเป็นผู้สอน เข้าใจว่าสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ คงจะเรียนหนังสือที่วัดพระเชตุพนซึ่งเป็นวัดที่อยู่ใกล้บ้านที่สุด ส่วนการศึกษาวิชาสำหรับเป็นอาชีพเมื่อเติบโตใหญ่ ก็มักเรียนโดยกระบวนฝึกหัดจากตระกูลของตน โดยท่านได้รับฝึกฝนวิชาการต่าง ๆ เป็นอย่างดี เนื่องจากบิดาของท่านเป็นเจ้าพระยาคลไศยนาถบดีที่ว่าการต่างประเทศและว่าการปกครองหัวเมืองชายฝั่งทะเลมาก่อน ท่านจึงมีความสนใจในภาษาอังกฤษ สามารถพูดและอ่านตำราภาษาอังกฤษได้อย่างคล่องแคล่ว อีกทั้งยังเป็นบุคคลสำคัญในการเจรจาและทำสัญญากับชาติตะวันตกที่เข้ามาติดต่อกับไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) และสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔) มาโดยตลอด นอกจากนี้ท่านยังมีความสามารถในการต่อเรือแบบฝรั่ง จนสามารถต่อเรือกำปั่นขนาดใหญ่ได้เป็นจำนวนหลายลำ และท่านยังมีความสนใจในความรู้ด้านอื่น ๆ เช่น วรรณคดี การค้าการปกครอง เป็นต้น

ด้านการทำงานสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เริ่มเข้ารับราชการตั้งแต่รัชกาลที่ ๒ มาจนถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่ออายุได้ ๑๖ ปี บิดาได้นำเข้าถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์และตำแหน่งราชการจากสมัยรัชกาลที่ ๓ ถึงรัชกาลที่ ๕ มาเป็นลำดับดังนี้

พ.ศ. ๒๓๖๙ อายุได้ ๑๘ ปี เป็นนายขรรค์ หุ้มแพร มหาดเล็ก

พ.ศ. ๒๓๗๖ อายุได้ ๒๕ ปี เป็นหลวงสิทธิ นายเวรมหาดเล็ก

พ.ศ. ๒๓๘๔ อายุได้ ๓๓ ปี เป็นจมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่นมหาดเล็ก (ต่อมารัชกาลที่ ๓ ทรงเพิ่มสร้อยนามพระราชทานว่า “จมื่นไวยวรนาถ ภักดีศรีสุริยวงศ์”)

พ.ศ. ๒๓๙๓ อายุได้ ๔๒ ปี เป็นพระยาศรีสุริยวงศ์ จางวางมหาดเล็ก

พ.ศ. ๒๓๙๔ อายุได้ ๔๓ ปี เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมันตพงศพิสุทธิ มหาบุรุษรัตโนดม

ว่าที่สมุหพระกลาโหม

พ.ศ. ๒๓๙๘ อายุได้ ๔๗ ปี เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ อัครเสนาบดีที่สมุหกลาโหมเต็มตำแหน่ง

พ.ศ. ๒๔๑๒ อายุได้ ๖๑ ปี เพิ่มยศเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ และเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน

พ.ศ. ๒๔๑๖ อายุได้ ๖๕ ปี เป็นสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินผู้มีอำนาจสิทธิขาดในราชการแผ่นดินทั้งราชอาณาจักร

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินนั้น โปรดฯ ให้เพิ่มยศศักดิ์เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๑๒ ดังในพระบรมราชโองการตอนหนึ่งว่า ...จึงมีพระบรมราชโองการการมานพระบัณฑูรสุรสิงหนาท ให้สถาปนาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ สมันตพงศพิสุทธิ มหาบุรุษรัตโนดม ที่สมุหพระกลาโหมให้มีอำนาจได้สิทธิยตราราชการทั้งปวง แลให้สำเร็จสรรพอาณัติกิจถึงประหารชีวิตคนที่ควรจะต้องถึงอกุศลโทษได้มีมหันตเดชานุภาพยิ่งใหญ่มิมีผู้ใดเสมอ เป็นอรรถมหาประธานาธิบดีในการทำนุบำรุงศิริราชสมบัติ แลสกลราชอาณาจักรทั้งสิ้น ทรงดวงตรามหาสุริยวงศ์มณฑลเป็นสำคัญและทรงพระกรุณาโปรดฯ พระราชทานอิสริยยศให้ถือ ศักดินา ๓๐,๐๐๐ ตั้งจางวางทนายเป็นหลวงบำรุงวรามาศย์ ปลัดจางวางทนาย เป็นขุนประสาทภักดี และสมุหบัญชีทนายเป็นหมื่นศรีพยุภักษ์

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๑๖ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสถาปนาเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ขึ้นเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ หลังจากพ้นจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแล้ว ในบั้นปลายชีวิตสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ มักออกไปตรวจราชการตามหัวเมืองต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะพักอยู่ที่เมืองราชบุรีและถึงแก่พิราลัยด้วยโรคลมเมื่อวันศุกร์ เดือนยี่ ขึ้น ๑๑ ค่ำ ปีมะเมีย จัตวาศก จุลศักราช ๑๒๔๔ ตรงกับวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๒๕ นับเป็นมหาบุรุษคนสำคัญของประเทศไทยที่ประกอบคุณงามความดีจนเป็นที่ประจักษ์แก่คนทั้งปวง

โดยท่านถูกขนานนามว่า “เจ้าพ่อ” และเรียกตนเองว่า “ลูกสุริยะ” เนื่องจากท่านได้รับพระราชทานตรามหาสุริยมณฑลจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ซึ่งเป็นตราประจำตัวและยึดถือเป็นสัญลักษณ์แทนตัวท่านมาโดยตลอด

เอกสารอ้างอิง

ห้องเกียรติประวัติ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. (ม.ป.ป.). สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค). <https://honor.bsru.ac.th/chuang-bunnag/>